

Marija Pečkauskaitė Židikuose

Laima POCEVIČIENĖ

davosi ir Rygoje. Čia ji buvo atvažiuosianti net ir sunkiai sirgdama. Prieš pat savo mirtį ji buvo suorganizavusi ekskursiją į šį miestą. Kaune, Ukmergės g. n. 6- bt. 28 gyvenusi rašytojos giminaitė Grigalavičiūtė-Dellertienė yra pasakojusi, kad prieš Pirmąjį pasaulinį karą jos tėvai gyveno Rygoje. Marija Pečkauskaitė atvažiuodavo į Rygą ir gyvendavo pas jos tėvus.

Būna žmonių, kuriuos mini kartų kartos: už gerumą, pasiaukojimą, už sąžiningai nugyventus metus. Šitokia – rašytoja, pedagogė, švietėja Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana. „Žinau tik, jog kol bus pasaulyje nors viena tamsi galva, kol plauks nors viena ašara, tol kiekvieno žmogaus priedermė bus tą galvą apšviesti ir tą ašarą nubraukti“ (Šatrijos Ragana. Irkos tragedija // Nutraukta idelija. V., 1968. P. 146) – tokiais Marijos Pečkauskaitės žodžiais galima nusakyti visą ir tikrąjį jos gyvenimo tikslą. Labiausiai jis tinka Šatrijos Raganos gyvenimui Židikuose apibūdinti.

Marijampolės mergaičių gimnaziją evakavus į Rusiją, Marija 1915 metais atvyko į Židikus (dabar – Mažeikių rajonas), kur klebonijoje, pas kunigą Kazimierą Bukontą, gyveno jos sunkiai serganti mama ir sesuo Zofija. Tuo metu Zofija jau rūpinosi klebonijos ūkiu, nes kunigas K. Bukontas pats nemėgo gaspadoriauti ir, suradęs laisvesnio laiko, mieliau sėsdavo lošti vinto arba patraukdavo medžioklėn. Šeimyniniai-ūkiniai reikalai netraukė ir į Židikus atvykusios Marijos. Ji labiau linko prie savo raštų, knygų, muzikos, labdaros ir švietimo.

Židikuose tarp Marijos ir Zofijos visą laiką tvyrojo slogi atmosfera. Iš užrašytų senųjų židikiškių prisiminimų matyti, kad klebonijoje būdavo net tokių dienų, jog, jei Marija pietaudavo prie stalo su kunigu Kazimieru Bukontu, tai jos sesuo Zofija išsinešdavo valgį kitur. Niekas negirdėjo barnių, tačiau tarp seserų tikro nuoširdumo nebuvo iki pat Marijos mirties. Dvi begaliniai skirtingos moterys: Marija – romantikė, altruistė, Zofija – dažniausiai pesimistė, nukreipusi akis į buitį. Gal ne vien charakterių skirtumas buvo jų pašlijusių santykių priežastimi. Žmonės spėjo, kad čia galėjo būti viskuo kaltas pats Židikų parapijos klebono K. Bukonto asmuo. Pažįstantiems Šatrijos Raganą atrodė neįtikėtina, kad Marija galėjo pamiršti senąjį Užvenčio dvarą ir dienas bei vakarus, kupinus muzikos, praleistus jaukioje jaunojo Užvenčio kunigėlio Kazimiero Bukonto draugijoje. Gal tada jis savo įdomiomis ir subtiliomis kalbomis apie krikščioniškąjį idealą palietė jaunosios rašytojos širdį. Galėjo būti, kad ir Marijos sesuo Zofija savo svajonių išrinktuoją buvo pasirinkusi Kazimierą Bukontą. Spėliojimai, o gal apkalbos?... Na, o 1915 m. mirus motinai, Marija buvo nutarusi nepasilikti Židikuose, pasinaudoti kvietimu ir išvykti mokytojauti į Telšius, tačiau... „Aš į Telšius nenuvažiuau, mano projektai atsimainė“, – 1918 m. savo draugei Janinai Kairiūkštytei-Tumėnienei rašė Marija. Taip liko gyventi Židikuose iki pat savo mirties – 1930 metų. Čia ji tapo tuo žmogumi, kuris praskaidrino daugelio žemaičių dienas. Po mažytį, atkampų bažnytkaimį pasklido labdaringi Marijos darbai, ir Židikai tarsi at-

gijo. Ji – pirmosios lietuviškos mokyklos, pirmojo lietuviško vakaro organizatorė miestelyje, ambulatorijos ir senelių prieglaudos įsteigėja.

Rašytoja įkūrė mokyklą tuščiose altarijos patalpose – suremontavo, sutvarkė porą kambarių ir pakvietė čia vaikus. Kaip yra pasakojusi Kazimiera Rubinaitė, paprasta buvo ta mokyklėlė: „nebuvo ten nei mokyklos suolų, tik stalai, suoliukai, taburetės. Kambarių sienas puošė keletas atvirukų: Vytauto, Kęstučio, Birutės paveikslėliai ir visų pasaulio dalių žemėlapiai, pačių daryti. Į mokyklą susirinkdavo apie dvidešimt vaikų. Juos Marija Pečkauskaitė mokydavo lietuvių kalbos ir literatūros, aritmetikos, geografijos ir istorijos. Na, o rankdarbių pamokas pravedavo Marijos sesuo Zofija Pečkauskaitė. Mokytoja dažniausiai vilkėdavo tamsia suknuते, kurią puošdavo pasagos formos sagutė.“ Marijos žvilgsnis buvo ugningas ir valdingas. Ji vaikams mėgdavo pasakoti apie tuos laikus, kai ji, apgaudama caro žandarus, slapta platindavo knygas. Na, o šventų Kalėdų proga Marija savo auklėtinius dažniausiai apdovanodavo skanumynais. Židikuose ji nė vienam negailėdavo patarimų, visus, kam to reikėdavo, paguosdavo ir visiems savo širdies šilumą dalindavo. Jai rūpėjo ir alkstantys beturčiai, ir girtuoklių vyrų iškamuotos žmonos, ir beglobiai vaikai. Viename iš savo laišku, tais metais rašytų Janinai Kairiūkštytei-Tumėnienei, ji pasakojo: „(...) yra čia berniukas 8 metų, našlaitis. Tėvas buvo sodininku viename dvare. Yra labai gabus, mokiau jį pernai, tik be galo gyvas, blogų daiktų nuo visokių vaikų išmokęs, bet gero pedagogo rankoje, man rodos, galėtų išaugti geru žmogumi. Girdėjau Kaune esant kažkokią prieglaudą kun. Januškevičiaus – gal yra ir kita... Tamsta padarysi gerą darbą... gaila to vaiko“. Tuo pat metu – ilgos kūrybos valandos, tai gaudžios, tai džiaugsmingos, sekinančios ar padedančios gyventi, pakilti virš pilkos kasdienybės.

Savo įsteigtai mokyklai Marija vadovavo tik du metus, nes tolesnę jos veiklą uždraudė vokiečiai. Tačiau rašytoja ir toliau užsiėmė daraktoryste – keletą mergaičių mokė

(Nukelta į 58 psl.)

Zofija ir Marija Pečkauskaitės, Pijus Bielskis, Kazimieras Bukontas Židikuose. Apie 1915 m.

(Atkelta iš 57 psl.)

savo kambarėlyje. 1918 m. Židikuose atidarius legalią lietuvišką pradinę mokyklą, apylinkėje siautė neramumai, daug kas gyveno revoliucinėmis nuotaikomis, kurioms Marija nepitarė, todėl rašytoja atsisakė toje mokykloje dirbti, nors vėliau ir konsultuodavo mokyklos vadovą ir mokytojus pedagogikos klausimais, organizuodavo vaikams Kalėdų eglutes, šelpdavo priešpiečiais neturtingus mokinius.

Tuo metu Marija buvo gerokai nusivylusi Lietuvos politiniu gyvenimu. Viename iš savo laiškų Janinai Kairiūkštytei-Tumėnienei ji rašė: „Kad turėčiau daugiau pinigų, tikrai emigruočiau kur nors iš Lietuvos“. Tai eilutės, padiktuotos didžiulio nusivylimo, kurį Marija patyrė Lietuvoje, kai suprato, kad atmetami jos puoselėti jaunimo auklėjimo pagrindai, kad Lietuvoje daug kur pritarėjų rado revoliucinės-komunistinės idėjos. Nors 1919 m. pradžioje revoliucinis pakilimas Židikų apylinkėse buvo užgesintas, tačiau ir po to Marija Pečkauskaitė nemokėjo, tik retkarčiais, per tikybės pamokas, Židikų pradžios mokykloje pavaduodavo kunigą K. Bukontą, konsultuodavo globotinį studentą Antaną Kazakauskį, kurį už savo lėšas ji išmokslino ir visą gyvenimą šelpė.

Židikų klebonijoje Marija turėjo rinktinę biblioteką, kurioje buvo sukaupta nemažai pasaulinio garso rašytojų kūrinių. Marija leido tomis knygomis naudotis visiems Židikuose gyvenusiems knygų mylėtojams ir pati jiems tas knygas išduodavo. Ateiti į kleboniją pas panelę Mariją pasiimti knygų parapijiečius vis paragindavo ir kunigas K. Bukontas. Rašytoja kantriai ir rūpestingai skaitytojams, ypač vaikams ir jaunimui, parinkdavo knygas, stengdavosi, kad į jų rankas pakliūtų tik katalikišką kilnumą ir dorovę propaguojantys kūriniai. Rašytoja svajojo Židikuose įsteigti ir rusiškų knygų bibliotekėlę, tačiau to padaryti nebesuspėjo. Židikuose Šatrijos Ragana daug ir pati skaitė: A. Mickevičių, H. Senkevičių, E. Slovackį, Č. Dikensą, L. Tolstojų. Domėjosi ji ir periodine spauda, kurią skaitė lietuvių, rusų, lenkų, vokiečių, anglų kalbomis. Apsirūpinti šiais leidiniais ir knygomis dažniausiai padėjo didžiausias jos globėjas Kauno Vytauto Didžiojo Universiteto profesorius P. Dovydaitis.

Gyvendama Židikuose, Marija tęsė savo susirašinėjimą su žymiuoju pedagogu V. Fersteriu, kurio darbus ji vertė į lietuvių kalbą. Marija vy-lėsi, kad profesorius atvažiuos į Lietuvą, tačiau šis neatvažiavo, atsiuntė jai tik savo nuotrauką.

Paskatinta kunigo K. Bukonto, norėdama patraukti jaunimą į katalikybę, Marija Židikuose buvo suorganizavusi jaunimo draugiją „Rūtos vainikėlis“. Draugijos nariai mokėsi krikščioniško kilnumo ir pasiaukojimo, padėdavo silpnesniems ir paliegusiems, mokėsi įveikti savo pačių pyktį. Židikuose Marija buvo įkūrusi ir 6-12 metų amžiaus vaikų krikščioniškąją „Angelo sargo“ draugiją, kurios nariai tais laikais būdavo vadinami angelaičiais. „Šitoje draugijėlėje ne tik buvome mokomi krikščioniškų tiesų, bet ir mandagumo, dorumo, skiepijo mokytoja į mūsų širdis meilę Tėvynei. (...) Turėjome draugijėlės vėliavą mėlynos spalvos (...)“, – yra pasakojusi Stasė Šeputienė.

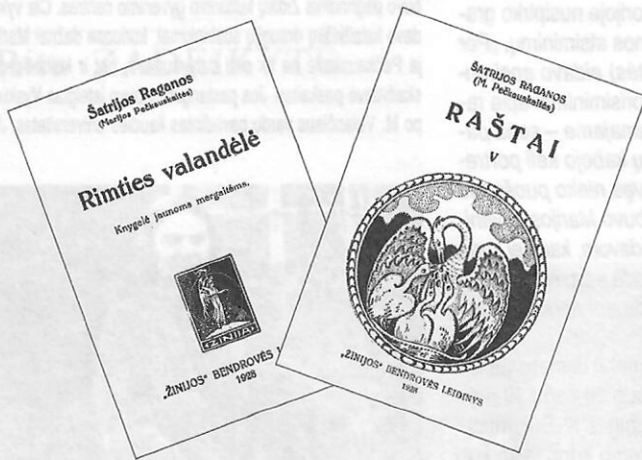
„Kad vaiko širdyje augtų meilės jausmas, reikia pirmiausia žadinti užuojautą. Užuojauta yra pirmas žingsnis prie meilės“, – rašo Marija knygoje „Motina-auklėtoja“ (1933. P. 41). Rašytoja pati nuolat domėdavosi savo auklėtinių šeimomis: neturtinguosius pagal išgales sušelpdavo, o stropesnius švenčių progomis apdovanodavo. Marijos rūpesčio dėka Židikuose buvo įkurta ir šv. Vincento Pauliečio labdarybės draugija, kuri surinktas lėšas skirdavo neturtingiesiems šelpti, ligoniams gydyti, lietuviškiems vakarėliams rengti. Matydama, kiek nelaimių atneša girtavimas, Židikuose rašytoja įsteigė ir Blaivybės draugijos skyrių. Miestelyje stovėjo

Nuotraukose – Marija Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana su giminėmis ir draugais Židikuose. 1925-1928 m.

senas, bet didelis pastatas, vadinamas karčiamu. Jis buvo pusiau medinis, pusiau mūrinis. Būtent šiame pastate Marija ir įkūrė miestelio Blaivybės draugijos salę. 1924 metais rašytame laiške J. Kairiūkštytei-Tumėnienei ji prisipažino, kad to namo remonto, pertvarkymo darbai iš jos „atėmė porą metų gyvenimo“. Nuo to laiko šis pastatas tapo pagrindiniu kultūrinio gyvenimo centru miestelyje. Blaivybės namuose buvo ir arbatinė. Vyko iškilmingas jos atidarymas, kurio metu suvaidintas vaizdelis ir du

gyvieji paveikslai. Šiuose namuose nuolat vykdavo loterijos (paskutinią surengta 1929 m. rugsėjo 22 d., joje surinktos lėšos paskirtos prieglaudai įsteigti ir jai išlaikyti). Angelaičiai ir „Rūtos vainikėlio“ nariai nuolat padėdavo Marijai tokias labdaringas loterijas ir šventes organizuoti. Žmonės pamėgo šiuos Blaivybės namus, o kai juos uždarė, čia iki pat 1970 metų veikė Židikų kultūros namai. Po to, tiesiant kelią į Skuodą, šis pastatas buvo nugriautas.

Laikas bėgo, ir Židikų gyvenimas Mariją įtraukė lyg į kokį sukurį: draugijų susirinkimai, loterijos, labdaringų draugijų kūrimas, paskaitos vyskupo Motiejaus Valančiaus liaudies universitete, pagalba vienišiams. Visa tai tapo Marijos gyvenimo kasdienybe. Tuo laikotarpiu Žemaitiją kamavo šiltinės epidemija, neturtas. Matydama, kad sergantys žmonės dažnai neturi net kuo gydytojui atsilyginti, daugelis badmiriauja, parapijos name Marija įsteigė prieglaudą ir ambulatoriją. „Turime ambulatoriją ir 13 pavargėlių prieglaudoje... Neseniai už vieną berniuką su kaulų tuberkulioze užmokėjom lignoninei 301 litą“, – 1924 m. rašė Marija. Vėliau Marijai pasisekė pačiai įsteigti vaistinę („aptieka“). Kaip yra rašiusi „Atheneum“ (T. VIII. 1937. P. 101), pati ten „svarstė proškas ir maišė mikstūras“ ir vaistais aprūpindavo ligonius. Prieglaudoje žmonės dažnai praleisdavo po kelis ar net keliolika metų. Marija individualiai globojo netoli klebonijos gyvenusį vienišą senelį Kalasauską, šimtametį, kiek aklą bei kurčią senelį Draudikį, o keletą mergaičių, sirgusių rachitu ir plaučių ligomis, Marija buvo pasiuntusi gydytis į Palangą. Tokios akimirkos, kai Marija galėdavo kam nors padėti, nudžiuginti, jai būdavo skaidriausios.

1917-ųjų metų vasarą Marija Židikuose suorganizavo pirmąjį lietuvišką vakarą. Jo metu buvo suvaidintos dvi trumpos komedijos: „Magdė velnio apsėsta“, „Neatmezgamas mazgas“. Susirinkusieji išgirdo ir S. Kymantaitės-Čiurlionienės monologą „Keljonė į Šiaulius“. Kūrinėlius režisavo Marija. Vakarą metu koncertavo ir Židikų choras, kuriam vadovavo taip pat rašytoja. Po to lietuviškus vakarus Marija Židikuose dažnai organizuodavo. Jų metu būdavo rodomi Marijos režisuoti gyvieji paveikslai.

Gyvendama Židikuose, Marija parašė savo žymiausius kūrinius: skaudžiai graudžią „Irkos tragediją“, geriausią savo apysaką „Sename dvare“, apsakymus „Ant Uetelbergo“, „Mėlynoji mergelė“, „Kraitis“, dramą „Pančiai“ ir nemažai kitų kūrinių. Gyvendama Židikuose, ji išvertė H. Senkevičiaus „Dykumose ir giriose“, Prūso „Sargybiniai“. 1922 metais Marijos rūpesčiu Švietimo ministerija pakartotinai išleido jos išverstą V. Fersterio „Jaunuomenės auklėjimą“ (pirmasis leidimas išėjo 1912 m. Sei-

nuose). „Kaip jis moka jeiti į vaiko sielą, pažadinti dėmesį, sujunginti visas jo sielos stygas. Dėl to aš ir pasiryžau supažindinti visuomenę su Fersteriu“, – rašė „Vertėjo žodyje“ M. Pečkauskaitė, išleisdama minėtą knygą.

Gyvendama Židikuose, Marija vertė ir V. Fersterio veikalą „Seksualinė etika ir seksualinė pedagogika“, kurią 1923 m. išleido Šiaulių „Vilties“ draugija. 1925-1926 m. „Lietuvos mokykloje“ buvo išspausdintas ir kitas Marijos vertimas – V. Fersterio „Auklėjimas ir auklėjimasis“. Tais pačiais metais trečią kartą Švietimo ministerija išleido „Jaunuomenės auklėjimą“. 1923 metais pasirodė Marijos Pečkauskaitės pedagoginis darbas „Motina-auklėtoja“. Židikų laikotarpiu Marija nemažai rašydavo „Naujajai vaiduotei“ bei kitiems katalikiškiems leidiniams.

1928 m. kovo 2 d. Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto taryba savo posėdyje išklauė specialiai paskirtos komisijos (nariai: prof. St. Šalkauskis, doc. J. Balukonis, doc. V. Mykolaitis) pranešimą apie Marijos Pečkauskaitės nuopelnus lietuvių literatūrai, pedagogikai ir kultūrai. Įvertinimas buvo aukštas. Šiame posėdyje vienbalsiai nutarta Marijai Pečkauskaitei jos penkiasdešimties metų sukakties proga suteikti Filosofijos Garbės Doktorės laipsnį. Jubiliejaus proga Marija buvo apdovanota ir Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino III laipsnio ordinu. Marija nemėgo, kai ją garbindavo. Jai buvo svetimas išdidumo ir pasididžiavimo savimi jausmas, tad, sužinojusi apie jai paskirtą mokslo laipsnį, norėjo jo atsisakyti. Nenuvyko ir į tuo tikslu surengtas iškilmes. Apdovanojimas jai buvo atsiųstas paštu.

Gyvendama Židikuose, Marija labai domėjosi muzika, pati muzikuodavo. Apie tai kalba ir tuo metu rašyti jos laišakai Janinai Kairiūkštytei-Tumėnienei. Iš šių laiškų sužinome, kad Marija, atsiradus nors mažytei galimybei, vis važiuodavo į Kauną, kad nors trumpai akimirksniai pasinertų į savo vaikystės svajonę – muziką. Išliko Židikuose ir F. Šuberto, F. Šopeno, F. Mendelsono, E. Grygo, P. Čaikovskio, F. Listo, S. Moniuškos, S. Šimkaus, Č. Sasnausko, A. Rubinsteino kūrinių natos, iš kurių Marija pati grodavo, gyvendama

(Nukelta į 60 psl.)

Rašytojos sesuo Zofija Pečkauskaitė. 1924 m.

(Atkelta iš 59 psl.)

Žemaitijoje. Židikuose, Šatrijos Raganos muziejuje, ir šiandien galime pamatyti juodąjį rašytojos fortepijoną, kuriuo ji tuo metu čia skambindavo. 1972 metais Mažeikiuose šiuo fortepijonu grojo ir M. K. Čiurlionio konkurso nugalėtojas, pianistas Raimundas Kontrimas. Židikų, Mažeikių muzikinio gyvenimo tradicijos ir vėliau glaudžiai siejosi su Šatrijos Raganos vardu. 1973 m. Mažeikių muzikos mokyklos dėstytojai buvo surengę M. Pečkauskaitės pamėgtų kūrinių koncertą. Marija labai mėgo ne tik profesionaliąją, bet ir liaudiškąją muziką, domėjosi ja. Išliko ir jos mėgtos plokštelės „Žemaičių vestuvinis maršas“, „Žemaitiškas valsas“. Marija pirmoji miestelio istorijoje nusipirko gramofoną. Čia ji aplinkinius stebindavo ir savo kuklumu. Kaip matyti iš P. Spurganos atsiminimų, „Per atlaidus, kai eidavo procesija apie bažnyčią, jos (Marija ir Zofija Pečkauskaitės) eidavo apsirengusios paprastomis, namie austomis suknelėmis“. Anot A. Žutaitaitės, kurios prisiminimai apie rašytoją taip pat užrašyti, Marijos kambariuose „nieko puošnaus nebuvo. Miegamajame – sena paprasta lovelė, pilku užtiesalu užtiesta. Stalas knygomis apkrautas, ir ant sienų kabo keli portretai. O antrajame kambaryje buvo pianinas padėtas, ir kelios kėdės. Ji dėl savęs nieko puošnaus nemėgo. Tikrai labai rūpinosi vargšais ir ligoniais. Jautrumas ir pasiaukojimas buvo Marijos gyvenimo tikslas. K. Arlauskas savo prisiminimuose apie Mariją rašo: „ne kartą pastebėdavom, kad, jei kurią dieną būdavo paduodama mėsa, panelė Marija paėmusi padėdavo verandoje. Tada ji pasitenkindavo sriuba. Ir niekas jos neklausdavo, nes visi žinojo, kad tai bus po pietų nešama kuriam nors vargšui“.

Švietėja, labdarė, kultūros, doros, krikščionybės skleidėja, rašytoja...

Ir tuo pat metu – didžiuliai, skausmingi sukrėtimai, praradimai, sunki liga, metai iš metų vis labiau sekini rašytoją. Taip gyvendama, Marija nė nepajuto, kaip prabėgo daugiau negu 10 metų. Jau norėjo atsikvėpti, ramiau pagyventi, bet... Netikėtai sunkiai susirgo kunigas K. Bukontas. Ėmėsi sarginti, globoti jį. Buvo pasiruošusi iki pat mirties budėti prie jo, tačiau po kurio laiko kunigas K. Bukontas pasitaisė, o pati Marija ėmė jaustis vis blogiau ir blogiau. Dabar jau jai pačiai reikėjo kunigo K. Bukonto pagalbos. Palaipsniui paašškėjo, kad Marija serga vėžiu. Nuolat kamuoja ją didelių skausmų, rašytoja nujautė, kad jai neilgai beliko gyventi. Jos ramintoja buvo gamta. Ją džiugindavo prijaukinta voveraitė, kuri įbėgdavo pro atvirą langą, akiplėša varnėnas, vis nutūp-

davęs ant peties ir reikalavęs pietų. Labiausiai Marija mėgdavo bites. Išėjusi į sodą, prie avilių, tiesiog kalbėdavosi su jomis. Sunkiai sirgdama Marija vis dar dirbo: kūrė, mokė vaikus ir bandė nepasiduoti jai apėmusiai negaliai. Tačiau liga progresavo: vis labiau skaudėdavo rankos, kojos. Vieną pavasarį ji pasijuto, kad nebeįstengs pasodinti net gėlių. Po kurio laiko ji jau ir iš lovos nebekėlė, pradingo apetitas. Kaip yra pasakojusi A. Liegaudaitė, tuo metu ji „su noru valgė tik kisielių su cukrumi ir pienu, bet ir to visai nedaug.“ Prisimindama paskutiniuosius rašytojos gyvenimo metus, O. Kalinauskienė yra pasakojusi, kad Marija Peč-

Marija Pečkauskaitė tarp mokinių ir Židikų šviesuomenės. Apie 1926 m.

kauskaitė sirgdama dažnai gulėdavo palinguojamoje lovoje, kuri buvo įtaisyta po dideliu medžiu, augusiu klebonijos sode. Ją slaugydavo visada baltai apsirengusi seselė.

Sunkios buvo tos dienos Marijai, tačiau skundų iš jos niekas negirdėjo, net ir apie savo ligą ji sugebėjo rašyti filosofiška: „Visai nebijau mirti – o gal tik taip rodosi – ... turiu tokį jausmą tartum važiuočiau namo“, – rašė tada ji.

1930-ųjų vasara Marijai buvo paskutinė. Lyg nujausdama artėjančią mirtį, rašytoja stengėsi būti rami. Tačiau, kokia gali būti ramybė, kai nebepriklausai sau. Labiausiai Marija dvasinę ramybę atgaudavo klausydama muzikos, būdama lauke. Tarp gėlių, medžių, spalvotų avilių ir paukščių jai būdavo lengviau. Sirgdama ji labai pasiilgdavo miško, Židikų ažuolynų, medžių gaivaus žalumo, laukinių gėlių kvapo. S. Šeputienė yra pasakojusi, kad „atmintin įstrigo viena, rodos, penktadienio pavakarė. Aplankiau rašytoją ir pastebėjau, kad ji dar labiau sudžiūvusi, akys įkriūtę, lyg ne šio pasaulio žmogus. Sako Marija man:

Iš Klemenso Arlausko atsiminimų

Kultūros centras

M. Pečkauskaitės pastatytoji Blaivybės draugijos salė buvo pagrindinis Židikų kultūrinio gyvenimo centras. Čia vykdavo katalikiškų draugijų susirinkimai, kuriuose dažnai Marija Pečkauskaitė ne tik pati dalyvaudavo, bet ir kalbėdavo, skaitydavo paskaitas. Jos pastangomis buvo įsteigtas Vyskupo M. Valančiaus vardu pavadintas liaudies universitetas. Ji

Marija Pečkauskaitė. Židikai. 1929 m.

buvo ne tik šio universiteto steigėja, bet ir nuolatinė lektorė. Marijos mėgiamiausios temos buvo auklėjimas ir istorija. (...) J salę susirinkdavo ne vien suaugusieji, jaunimas, bet ir vaikai. (...) Scenos mėgėjams jau nebereikėjo rengti vakarus klobimuose ar ankštoje valsčiaus salėje. Dabar buvo salė su specialia scena. Kas suskaitys, kiek čia buvo pastatyta gražių veikalų! (...) Ir po rašytojos mirties Blaivybės salėje buvo pastatyta daug gražių ir pamokančių veikalų. (...)

Kai tuometinis Lietuvos prezidentas Antanas Smetona lankė Žemaitijos miestus ir miestelius, atvyko jis ir į Židikus. Iš anksto buvo numatyta, kad prezidentas ir jį lydinti svita pietaus Židikuose. Prezidento atvykimu susirūpino visi, o pagrindinė darbu našta, susijusi su jo priėmimu, atiteko Marijai Pečkauskaitėi, nes ji buvo nuo seno pažįstama su prezidentu, be to, jo mokslo draugė. Kai buvo sprendžiama, kur paruošti svečiams pietus, visi nutarė, kad labiausiai tam tinka Blaivybės salė. Svečių buvo nemažai: prezidento palyda, apskrities, vietos valdžia – dėl to stalai buvo sudėti U raišės forma. Marija Pečkauskaitė prie stalo pasirinko sau vietą priešais prezidentą. Kadangi buvau vos keliolikos metų jaunuolis, Marija Pečkauskaitė mane pamokė, kaip patarnauti prie stalo. Prieš atsisėdant svečiams pietauti, Marija, kuri kaip tik kalbėjosi su prezidentu, pristatė prezidentui ir mane. Jaučiausiai labai pagerbtas ir dėkingas rašytojai, kad aš, vargšas kaimo berne-

